

ISSN 2226-2180

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ ЗАПИСКИ

NOTES ON ART CRITICISM

Випуск 30

Київ – 2016

*Довгань Олексій Валентинович,
кандидат філологічних наук,
провідний бібліограф Наукової бібліотеки
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*

ПЕРВЕРСИВНІСТЬ ЯК КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СМИСЛУ АБСУРДНОГО ТЕКСТУ

Мета роботи. Робота присвячена дослідженню особливостей репрезентації смислу на рівні художнього тексту, виокремлено специфіку функціонування цього процесу в контексті абсурдних художніх текстів. **Методологія дослідження** передбачає застосування історико-логічного методу, соціально-філософського та компаративного аналізу проблеми. **Наукова новизна** роботи полягає у вивченні смислу абсурдних художніх текстів з позицій мовознавства й культурології: такий міжпредметний підхід дозволяє більш глибоко проаналізувати не тільки його побутування, а й розвиток. **Висновки.** Перверсія – це стрижнева характеристика абсурдних художніх текстів, оскільки вона є основою їхнього функціонування: адже у процесі дискредитації класичного (традиційного) смислу відбувається локальне збурення, яке виявляється через стан афекту, що формується внаслідок руйнування елементів мовної картини світу індивідуума. При цьому формальні системи логіки є деструктивними побудовами, тому що в процесі створення, їх первинні значення набувають міркування зручності дослідження їхніх властивостей, математичної простоти, витонченості тощо. Повсякчас міркування, пов'язані з наступною інтерпретацією формальних систем, узагалі не беруться до уваги. Наслідком цього є можливість відриву теоретичних побудов від емпіричних фактів і невідповідностей між цими фактами й, інтерпретованими певним чином, формулами, побудов, що досліджуються.

Ключові слова: смисл, смисл художнього тексту, логіка, перверсія.

Довгань Алексей Валентинович, кандидат филологических наук, ведущий библиограф Научной библиотеки Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Перверсивность как культурологическая характеристика смысла абсурдного текста

Цель работы. Работа посвящена исследованию особенностей репрезентации смысла на уровне художественного текста, вычленено специфика функционирования этого процесса в контексте абсурдных художественных текстов. **Методология исследования** состоит в использовании историко-логического метода, социально-философского и компаративного анализа проблемы. **Научная новизна** работы состоит в изучении смысла абсурдных художественных текстов с позиций языкознания и культурологии: такой межпредметный подход позволяет более глубоко проанализировать не только его бытование, но и развитие. **Выводы.** Перверсия является корневой характеристикой абсурдных художественных текстов, поскольку она основа их функционирования: потому как в процессе дискредитации классического (традиционного) смысла происходит локальное возмущение, проявляющееся через состояние аффекта, которое формируется вследствие разрушения элементов языковой картины мира индивидуума. При этом формальные системы логики являются деструктивными построениями, поскольку в процессе создания их первичное значение приобретают размышления удобства исследования возможностей последних, математической простоты, утонченности и так далее. Постоянно рассуждения, связанные с последующей интерпретацией формальных систем, вообще не принимаются во внимание. Следствием этого является возможность отрыва теоретических построений от эмпирических фактов и несоответствий между последними и интерпретированными определенным образом формулами рассматриваемых построений.

Ключевые слова: смысл, смысл художественного текста, логика, перверсия.

Dovgan Alexey Valentynovych, PhD in Philology, Chief Bibliographer of Scientific Library of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Perverse as a cultural characteristic of sense of the absurdity literary text

Purpose of Article. *The work deals with the representation of the sense of the features at the level of a literary text, to isolate the specifics of the functioning of this process in the context of the absurdity of the literary texts. Methodology.* Methodology is the use of historical and logical method, socio-philosophical and comparative analysis of the problem. **Scientific novelty.** *The scientific novelty of this work is to study the sense of absurd literary texts from position of the linguistic and cultural studies: this interdisciplinary campaign allows more in-depth analysis not only its existence but also the development. Conclusions.* Perversion is the root characteristic absurd literary texts, because it is the basis of their performance: because both processes behold discredit classical (traditional) sense there is a local disturbance, which manifests itself through the heat of passion, which is formed due to the destruction of the individual elements of a language picture of the world. In this formal logic system is destructive constructions, as in the creation of primary importance purchase the reflections convenience investigating the possibilities of the latter, the mathematical simplicity, elegance and so on. Continuing the argument relating to the subsequent interpretation of formal systems, generally not taken into account. The consequence of this is the possibility of the separation of theoretical constructions from empirical facts and it does not match between the latter and interpreted in a certain way the formulas considered constructions.

Keywords: *sense, sense of literary text, logics, perversion.*

Постановка проблеми. «Сучасне суспільство, яке входить у стан постмодерну, набуває таких рис як дифузність, нелінійний характер розвитку тощо, що призводить до розривів соціуму, культурних травм, парадоксів, «розмивання» нормативності, створюючи передумови соціальної невизначеності» [3, 19]. Природно, що такий стан віддзеркалюється не тільки в психіці окремої людини, а значить і суспільства в цілому, але й мові як ідеальній знаковій структурі, створеній на культурному підґрунті. При цьому головною функцією мови постає презентація речового (предметного) світу в символічній формі. Таким чином, вона (мова) виконує роль своєрідного фільтру, що не дозволяє сітківці (психіці індивідуума) сприйняти онтологічну реальність як таку, обмежуючи її до узвичаєних форм і образів на базі культури, як продукту людської цивілізації.

Цікаво, що логіка розглядає мову як сукупність видимих і озвучених слів, тобто як особливого роду матеріальні «речі», тобто, в певному сенсі, продукти цивілізації (культурні продукти). При цьому звичайно ігноруються ті, хто створив ці «речі» й оперує ними, – назвемо їх дослідниками (термін Дж. Александра). Однак, вилучати дослідників, розглядаючи мову з позицій культури, не тільки фактично неможливо, але і не доцільно. Численні проблеми логіки вирішуються легше, якщо враховувати дослідників, а деякі важливі проблеми узагалі не вирішувати без цього [2, 20]. Зрозуміло, що в цьому контексті під «дослідниками» мається на увазі антропологічний початок мови як людського утворення, культурного продуценту тощо, а також, власне, мовного світу, який постає своєрідною мірою, яка зрівнює будь-яку подію, явище тощо крізь призму людського сприйняття, в контексті останнього, послуговуючись шкалою людських цінностей тощо.

При цьому визнання виключної значимості емоційного вимірювання смислового життя; того, що смислові конструкції мають неоднакову «вагу»; того, що ця «вага» формується у особливим чином структурованих соціальних взаємодіях,

знаходить своє вираження у мові деприми́тованої теорії Е. Дюркгейма [1, 7]. Тут ми маємо зауважити, що осередками емотивності можна вважати абсурдні художні тексти, які, дискредитуючи узвичаєний смисл, створюють певний злам, розрив, перверсію (відхилення, збочення) тощо, які здатні спричинити емоційний викид.

Останнє призводить до того, що емотивний профіль не осмисленого (абсурдного) і осмисленого (сислового) текстів доволі сильно різняться. Так, інтерпретування осмисленого тексту не викликає такого протесту, відторгнення в психіці людини, як у випадку із текстом абсурдним. У цьому контексті думка Е. Дюркгейма, що суспільство є чимось на кшталт надіндивідуального буття, існування й закономірності якого не залежать від дій окремих індивідів [4], постає доволі суперечливою, оскільки вищеозначена перверсивність безпосередньо пов'язана з такою характеристикою мовної системи як відкритість, мобільність, гнучкість її складових. Хоча в тому, що людина постає подвійною реальністю, у якій співіснують, взаємодіють і протистоять один одному дві сутності – соціальна та індивідуальна [4], ми повністю згодні. Оскільки, в такому контексті, першу можна вважати осмисленістю, порядком, натомість як другу – абсурдністю, первинним хаосом.

Зазначимо, що свого часу відбулася (і відбувається досі) розробка логіки з орієнтацією на дослідні науки, під якою мається на увазі радикальне розширення її сфери за рахунок логічної обробки мовних виразів, що фігурують в мові дослідних наук. Це, до прикладу, термінологія, яка відноситься до простору, часу, емпіричних зв'язків, змін тощо. Вона погано визначена або зовсім не визначена, багатоосмислена, нестійка, логічно не пов'язана в належні комплекси. Це слугує основою для всякого роду псевдонаукових спекуляцій на кшталт ідей уповільнення і прискорення часу, зворотного ходу часу, різноманітного ходу часу у різних світах, особливої логіки мікросвіту [2, 15]. Однак нас тут цікавить не стільки факт особливостей використання мовних виразів та специфіки цього процесу в культурологічному контексті, скільки тенденція, яка полягає у взаємоінтеграції наукових парадигм одних наук у інші і навпаки. На наш погляд, тільки за таких умов можливий подальший розвиток культурологічної й лінгвістичної науки, оскільки та ж математична парадигма дозволить не тільки повному переосмислити узвичаєні для лінгвістів явища, але й віднайти низку невідомих, які з'являється завдяки такому плідному співіснуванню, переходу однієї науки в іншу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему логіки і смислу розробляли: Дж. Александер, М. Гайдеггер, Ф. Гваттарі, О. Грицанов, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Л. Заде, О. Зінов'єв, Н. Карамішева, С. Кравченко, С. Куцепал, Ж.-Ф. Ліотар, Д. Петренко, С. Стасенко, Г. Фреге та інші.

Метою статті є аналіз особливостей репрезентації смислу на рівні художнього тексту. Предметом – специфіка функціонування цього процесу в контексті перверсії, яка виникає у абсурдних художніх текстах як культурологічного явища.

Виклад основного матеріалу. Природно, що формальні побудови логіки допускають різноманітні змістові інтерпретації. Відтак, їхнє використання для опису якихось елементів мови і правил оперування ними – це лише один із мо-

жливих варіантів, хоча генетично вони і слугували передумовою їхнього винаходу. Причому згадане використання пов'язано із порівняно складними абстракціями і припущеннями, останнє передбачає певне попереднє (таке, що не залежить від формальних побудов) розуміння тих чи інших елементів мови. Закономірно, що тут постають питання про відповідність такого роду позаформального розуміння елементів мови і формул логічним обчислень, обраних для опису [2, 18]. Зрозуміло, що, в першу чергу, таке розуміння пов'язане з осмисленими текстами, натомість тексти абсурдні, через притаманну їм перверсивність смислу, такого «передрозуміння» дати не могли. Останнє можна пояснити вторинним походженням таких елементів: оскільки абсурдний смисл є похідним від класичного, а значить він його спростовує, піддаючи нищівній критиці елементи останнього не через їх аналіз, а через практичну неповноздатність того абсолютизму значення, яке їм, за недоглядом, зазвичай приписують.

Очевидно, що така дискредитація осмислених текстових масивів є чужорідною для психіки пересічної людини, оскільки вона підриває її категорійний лад мислення, піддаючи критиці усталеність і довершеність останнього. Безперечно, абсурдний смисл є частиною культури, так само як традиційний, проте він несе у собі певний елемент деструктиву, девіантності тощо, який виявляється у руйнівній потенції для всього культурного ладу. Так, з аналітичної точки зору техніка також є частиною культурного порядку: це знак, одночасно й означувальне, й означальне, від якого індивідууми не можуть повністю відокремити свій суб'єктивний розумовий початок [1, 474]. У такому сенсі абсурд виступає не тільки як когнітивний агресор, але як засіб до покращення смислових активів мовної полісистеми. Останнє відбувається через опанування меж осягнення одним комунікантом смислу іншого, розуміння обмеженості зв'язків між предметом і його назвою тощо.

Суспільство існує завдяки тому, що люди певним чином солідарні – вони мають спільні уявлення, розмовляють зрозумілою мовою, дотримуються певних норм. Солідарність – це основа гармонії, порядку, організованості. Відсутність солідарності – це конфлікти, революції, війни [4], [...] абсурд, який постає, у такому сенсі, елементом дратування соціуму, подібно до зумисної розмови іноземною мовою з людиною, яка її не опанувала. У такому сенсі слідування за абсурдом можна позиціонувати як конфліктність, оскільки це свідомий відхід від соціального контракту, ризик краху комунікативних сесій тощо. Однак, з іншого боку, така комунікативна стратегія, парадоксально, але може призвести до глибшого взаємопорозуміння, оскільки комуніканти починають набагато краще осягати особливості мислення одне одного. На нашу думку, окрім вищезазначеного, це відбувається за рахунок обопільного антропологічного початку, що присутній у будь-якому продукті культури, в тому числі і смислі, адже він витворений людиною для людей. Таким чином, глибинною функцією як узвичасного смислу, так і абсурдного є можливість його витлумачення, актуалізації в горизонті подій. Так, показовою є соціальна мережа «Instagram», головною особливістю якої, окрім звичних функцій обміну повідомлення, перепосту тощо, є наочна комунікація, що є безпосереднім апелюванням до органів чуттів «в обхід» знаково-символічного «фільтру» мовної полісистеми. Це пов'язано з тим, що її природа

вибудована на наочності представлення емпіричного досвіду, почуттів, повсякденного існування тощо окремої людини. В певному розумінні людина презентує не тільки своє життя у своєму акаунті в цій мережі, вона презентує всю людську культуру, заломлену в призмі її культурно-генетичного контексту (вона представляє себе як громадянина певної держави, мешканця певної території тощо, останнє може бути не явним, проте доволі очевидним).

Висновки. Отже, перверсія є стрижневою характеристикою абсурдних художніх текстів, оскільки вона є основою їхнього функціонування: адже у процесі дискредитації класичного (традиційного) смислу відбувається локальне збурення, яке виявляється через стан афекту, що формується внаслідок руйнування елементів мовної картини світу індивідуума.

При цьому формальні системи логіки є деструктивними побудовами, оскільки в процесі створення їхнього первинного значення, набувають міркування зручності дослідження їхніх властивостей, математичної простоти, витонченості тощо. Повсякчас, міркування, пов'язані з наступною інтерпретацією формальних систем, узагалі не приймається до уваги. Наслідком цього є можливість відриву теоретичних побудов від емпіричних фактів і невідповідностей між цими фактами й інтерпретованими певним чином формулами розглядуваних побудов. Вирішення питань про те, як вчинити з такими невідповідностями, потребує певної системи абстракцій і припущень, модифікації наявних формальних побудов й конструювання нових [2, 18–19]. Наразі такими побудовами виступають абсурдні смисли, що функціонують у межах художніх текстів, оскільки саме вони є тими невизначеними до кінця змінними, що зумовлюють відкритість мовної і логічної систем в культурологічному контексті. Останнє надає окресленим утворенням гнучкості й мобільності, яка забезпечує їхню актуальність по відношенню до мовної реальності тощо.

Перспективою цього дослідження є глибший, поліпредметний, аналіз природи абсурдних смислів через їхню стрижневу ознаку – перверсивність, вивчення якої дає змогу повніше усвідомити ту роль та місце, яке вони посідають у мовній та культурній полісистемі.

Останнє зумовлює ґрунтовніше вивчення питань внутрішньої культурної вмотивованості смислів, особливостей їхньої варіативності, а також модифікації останніх у художніх текстах. Саме такий, культурологічний, підхід до мови як знаково-символічного утворення дає змогу досягнути всю «поліфонію» смислових взаємозв'язків у ній через відслідковування парадигм поєднуваності смислових ланцюжків та аналізування особливостей їх дискредитування у абсурдних смислових осередках.

Література

1. Александер Дж. Смыслы социальной жизни: Культурсоциология / Дж. Александер; пер. с англ. Г. К. Ольховика; под ред. Д. Ю. Куракина. – М. : Изд-во и консалтинговая группа «Праксис», 2013. – 640 с.

2. Зиновьев А. А. Очерки комплексной логики / А. А. Зиновьев; под ред. Е. А. Сидоренко. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 560 с.

3. Кравченко С. А. Культурная социология Дж. Александра (генезис, понятия, возможности инструментария) / С. А. Кравченко // Социологические исследования. – 2010. – № 5. – С. 13–22.

4. Семке Н. М. Соціологічна концепція Е. Дюркгейма [Електронний ресурс] / Н. М. Семке // Народна освіта. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://narodna-osvita.com.ua/65-socologchna-konceptsa-e-dyurkgeyma.html>. – Назва з екрана.

References

1. Aleksander, Dzh. (2013). Social Meaning of Life: A Cultural Sociology. G. K. Olkhovik (trans.), Yu. Kurakin (ed.). – Moscow: Izd-vo i konsaltingovaya gruppa «Praksis» [in Russian].

2. Zinovev, A. A. (2000). Sketches of complex logic. Ye. A. Sidorenko (ed.). – Moscow: Editorial URSS [in Russian].

3. Kravchenko S. A. (2010). Cultural sociology G. Alexander (genesis, concepts, tools possible). Sotsiologicheskie issledovaniya, 5, 13–22 [in Russian].

4. Semke N. M. The sociological concept of Emile Durkheim. Narodna osvita. Retrieved from <http://narodna-osvita.com.ua/65-socologchna-konceptsa-e-dyurkgeyma.html> [in Ukrainian].

УДК 316.7:378

*Бучковська Олена Юріївна,
доцент кафедри документальних комунікацій
та бібліотечної справи
Рівненського державного гуманітарного університету*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мета дослідження – розглянути інтернаціоналізацію вищої освіти як невід’ємну складову глобалізації у контексті цивілізаційного соціокультурного розвитку, охарактеризувати міжкультурну компетентність як важливу складову підготовки фахівців до адекватної адаптації у світовому освітньому просторі. *Методологічною основою* дослідження є сукупність методів філософського, загальнонаукового та конкретно-наукового рівнів дослідження. Методи дослідження обрано з урахуванням мети та задач наукової роботи: герменевтичний підхід дозволив розкрити особливості тлумачення та розуміння понять «глобалізація» та «інтернаціоналізація освіти»; системно-структурний метод використовувався для характеристики об’єкту дослідження; формально-логічний слугував для виявлення причин необхідності формування міжкультурної компетенції; метод узагальнення надав можливість сформулювати пропозиції щодо розвитку концепції міжкультурної особистості. *Наукова новизна* полягає в аналізі значення міжкультурної компетентності основою якої є можливість засвоєння нових знань, умінь, навичок, що є важливою умовою для адаптації до навчання у закордонних вузах, і сприятиме підвищенню рівня міжкультурної взаємодії навчальних закладів в умовах інтернаціоналізації освітнього простору. *Висновки.* Інтернаціоналізацію вищої освіти пов’язують з якісними трансформаціями сучасної цивілізації у напрямку духовного зближення дистанційованих у планетарному просторі людських спільнот, відтак актуалізується її міжкультурний контекст як адекватна реакція на потребу у інформаційно-комунікаційному обміні знаннями. До основних форм та характеристик інтернаціоналізації вищої освіти можна віднести зростання рівня мобільності студентів та викладачів; організацію спільних дослідницьких програм та